

A „Kodály-kérdéshez”

A Kodály-kérdés és a Bartók-kérdés is: egy zenei anyanyelv ügye. Ezt az összefüggést kettészakítani nem lehet, mert egy kultúrát befejezettnek, lehetőségtelennek kimondani nem lehet, más érdeklődések és más irányú tájékozódások önvédelmi szempontjainak esetleg jogos elfogultságával sem.

Az ügy lényege könnyen átlátható, és ez nemcsak az „ötvenes évek” megrekedt szemléletének hozománya. Bár a gubanc szálai igen összekuszálódtak, a tisztánlátáshoz, úgy tűnik, a következő három kérdés előítéletmentes, tehát tisztességes megválaszolása lenne szükséges:

1. Milyen zenei, népművelési és kultúrpolitikai szempontok mérlegén csökkent, illetve alakult át Kodály tette és a magyar zenei nyelviség „Kodály-kérdéssé”?

2. Mennyiben létjogosult egy nem kodályi, nem bartóki – mondjuk stockhauseni vagy cage-i – zeneszemléleti és gyakorlati rendszer, és mi a várható következménye nálunk, miként azon kultúrákban, amelyek (ellentétben például az észak-amerikaival) határozott közösségi hagyományra alapozottak? Ez a kelet-európai zenekultúrákban is érdekes, hiszen itt a látványos szellemi identitás mindössze 50–80 éve alakult ki, mely idő, végtére, semmisség.

3. Kodály magatartása, célja, szerepe és hatása az „ötvenes évek” kultúrpolitikájában és ennek következményei.

Az első kérdés feltétlenül ilyen tág kört kell hogy felöleljen, hiszen különbséget kell tennünk egy zeneszerző munkálkodása, keresései, alkotói szabadsága és egy nép, egy közösség sokkal időtlenebb, lassúbb, mert sokkal egzisztenciálisabb szemlélete között. Ám éppen ez utóbbi tulajdonságok azok, amelyek egy kultúra lényegét megőrzik; élők és éltetőn őrzik meg, úgy is mint

különöst, mint egyedülállót, mint teljeset. Ez a zenei anyanyelvre is áll, váratlanul és újra. Állni is fog. Ezért nem szerencsés és nem is szabad a zenei nyelviség szempontjait az úgynevezett műzene kifejezetten egyéni, eredetiségközpontú, sokszor „befutásra” célzó szempontjaival helyettesíteni, netán alárendelt viszonyba hozni vele. S ha a kodályi és bartóki „vonulat” most nem divatos – így történik ez a művészetekben is –: egy tágabb időben biztosan „divatos” lesz és marad, és hatni fog, épp alapépítménye, hozadéka, különös értékei miatt. Mert legnagyobb hatású újdonságnak épp az tetszik, hogy benne nem a denaturált szépséget ésszerűsítő üresség zeng, hanem az ember, és minden, ami az emberben a teljességhez vezet. Ettől persze még eltérhet a zeneszerző, de ez az ő dolga, és egyáltalán nem a fenti kérdés függvénye.

A lényeg voltaképpen a második kérdés, melynek mélyén alapos gyanú fészkel. Az tudniillik, hogy képes-e a példaként taláломra említett két felfogás legalább olyan teljes és megalapozott zenei alapképzést adni, mint a kodályi, az évezredekéből leszűrt, tehát mondhatni, természetelvű, amely ráadásul a zenei anyanyelvre alapozott. Hogy a „zene mindenkié” megváltó gesztusát ne is követeljük. Itt valójában egy sajnálatosan döntő jelenség húzódik meg: a folytonosság és a nagyiparilag sematizált világ sematikus válaszai közötti magasfeszültség.

A válasz számunkra semmi esetre sem mindegy, és ha lehet, úgy ezért kérdés csak igazán a „Kodály-kérdés”. A harmadikhoz csupán annyit, hogy Kodály önzetlensége – úgy vélem – vitán felül áll, és nem hiszem, hogy – mint Breuer János cikkében említi (Kritika, 1979. április) – a manipulációt az ő íróasztalán fogjuk megtalálni.

(1979)